

In memoriam
Kari S. Tikka
1944–2006

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS
SUOMEN LAKIMIESLIITTO
HELSINGIN YLIOPISTON OIKEUSTIETEELLINEN
TIEDEKUNTA
HELSINKI

Toimituskunta / Editorial Board

Edward Andersson

Kai Kalima

Timo Viherkenttä

Pekka Vihervuori

Tilausosoite / Orders

Suomalainen Lakimiesyhdistys / Finnish Lawyers' Association

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki, Finland

tel. +358 (0)9 6120 300

fax + 358 (0)9 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Kari S. Tikan valokuva s. V Jakke Nikkarinen

Taitto: Keski-Suomen Painotuote Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-266-9

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

Kari S. Tikka yliopistomiehenä ja ystävänä

”Niin silmänräpäykseksi se pysähtyy, kaupunki, sen tuhannet kohtalot, kätkeyt, unohdetut, henkiin herätetyt kuin hiljaisuuden pauhu, pimeyden häikäisevä valo ilmankirkkaassa kaupungissa, kätkeytyn elämän kaupunki, kuin meren yllä leijuva paasi.” (Bo Carpelan, suom. Caj Westerlund)¹

Kollegani ja ystäväni Helsingin yliopiston finanssioikeuden professori Kari S. Tikka² menehtyi traagisesti henkirikoksen uhrina 25.5.2006. Haluan tässä suppeassa kirjoituksessa muistella ja hiukan analysoida kunnioitettua professorikollegaani yliopistomiehenä, yliopistollisen perustehtävien näkökulmasta. Kirjoitukselleni antaa tiettyä perspektiiviä se, että tunsin Karin vuodesta 1973. Vuosien varrella olin hänen kanssaan tekemisissä kaikissa akateemisen maailman positioissa oikeustieteen opiskelijasta tiedekunnan dekaaniin. Lopuksi lausun eräitä ajatuksia Karista ystävänä, vaikken kuulunutkaan hänen lähimpään ystäväpiiriinsä.

* * *

Kari S. Tikka kirjoitti ylioppilaaksi Lahden yhteislyseosta vuoden 1962 keväällä. Hän aloitti heti syksyllä opinnot sekä Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa että Helsingin kauppakorkeakoulussa. Hänen poikkeuksellinen kapasiteettinsa tuli nopeasti selväksi: hän eteni vauhdikkaasti akateemisissa opinnoissaan runsaasta muille elämänoille suuntautuneesta aktiivisuudesta tinkimättä.

Tikka valmistui Helsingin yliopistosta oikeustieteen kandidaatiksi 4.10.1965, oikeustieteen lisensiaatiksi 23.4.1970 ja väitteli oikeustieteen tohtoriksi 30.5.1972.³ Ekonomin paperit hän kuittasi Helsingin kauppakorkeakoulusta vuonna 1968.

Tikan akateeminen ura nopean nousujohteinen: hänet nimitettiin Helsingin yliopiston finanssioikeuden professoriksi 1.10.1975 lukien 31 vuoden ikäisenä – siis vain runsaat kolme vuotta tohtoriksi väittelyn jälkeen. Tikka ehti siten ennen kuolemaansa tehdä pitkän uran oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Kuollessaan hän oli virkaiässä vanhin tiedekunnan professoreista (jos apulaisprofessoreiksi nimitettyjä ei lueta mukaan; tällöin Tikka oli virkaiältään toiseksi vanhin).

¹ ”Ja, Ett ögonblick stannar den upp, staden med tusende öden, gömda, glömda, återuppväckta som stillhetens dån, mörkrets bländande ljus i den luftklara staden, det dolda livets stad, som ett stenblock svärande över havet.”

Teoksessa *Bo Carpelan – Pentti Sammallahhti: Staden – Kaupunki. Dikter och bilder från Helsingfors*. Runoja ja kuvia Helsingistä. OPUS 45, Helsinki 2006.

² Kari S. Tikka syntyi 21.8.1944 Lahdessa, jonne hänen perheensä joutui menetetyistä Karjalasta siirtymään.

³ Vastaväittäjänä väitöstilaisuudessa toimi professori *Edward Andersson* (Ks. Lakimies 1972, s. 313–323) ja kustoksena professori *Olli Ikkala*.

Näin rakettimainen ura ei ollut täysin harvinainen 1970-luvulla, jolloin maamme korkea-koululaitos laajeni voimakkaasti ja nuorille lahjakkuuksille avautui mahdollisuuksia kiinnittyä yliopistomaailmaan tähän päivään verrattuna – uskallan sanoa – suhteellisen kivuttomasti. Tällaisesta oikeaan aikaan oikeassa paikassa olemisesta ei kuitenkaan ollut kysymys Kari Tikan kohdalla, vaan hän oli selvästi tietynlainen ”ihmelapsi”, joka olisi luultavasti edennyt urallaan nopeasti yliopiston ”virkasuhdanteista” riippumatta. Itsestään selvästi hän olisi myös – niin halutessaan – kyennyt luomaan uraa monenlaisissa lakimiestehtävissä yliopiston ulkopuolella, jos yliopistolla ei olisi ollut tarjota hänelle hänen kunnianhimoaan ja kapasiteettiaan vastaavia tehtäviä.

Tikka oli – kuten jo sanottu – poikkeuksellisen lahjakas ja aikaansaava henkilö. Näiden ominaisuuksien ohella rohkenen sanoa, että hän oli enemmänkin; hänellä oli myös älyn ylittävää ymmärrystä ja elämänviisautta ihmisen kapasiteetin rajallisuudesta. Tätä ilmentää mielestäni erityisesti se, että hän osasi selvästi priorisoida ammatillisen toimintansa painopisteitä – unohtamatta tässäkin yhteydessä hänen kykyään nauttia myös työn ulkopuolisesta elämästä.

Vaikka kyvyt olivat riittäneet huipulle nousuun alueella kuin alueella, Tikka ymmärsi ilmeisesti harvinaisen selkeästi, ettei ehdottomalle huipulle nousu kaikilla yliopistollisen toiminnan sektoreilla voinut käytännössä olla mahdollista. Sellaista monitaituria ei vielä ole syntynyt, joka olisi yhtä aikaa (kansainvälisellä) huipulla tutkimuksessa, tutkijankoulutuksessa, perusopetuksessa ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen alueella. Jokaisen akateemisella uralla toimivan on tehtävä tässä suhteessa valintoja.

Tutkimuksen saralla Tikka antoi parhaat näyttönsä jo 1970-luvulla. Veron minimointia käsitelleen korkeatasoisen väitöskirjan (1972)⁴ jälkeen Tikka julkaisi monografian ”Vuositulos ja verotettava tulo” (1975) sekä joukon painavia artikkeleita vero-oikeuden alueelta.

Hänen julkaisuluettelonsa läpikäyminen kuvaa havainnollisesti sitä, kuinka lisääntyvät vaativat tehtävät veropolitiikan ja lainvalmistelun alueella alkavat näkyä siten, että julkaisuisissa artikkelit ja ajankohtaisiin verotukseen liittyviin asioihin pureutuvat lyhyemmät tekstit lisääntyvät samalla, kun pidemmät tekstit väistämättä vähenevät. Tietynlaisena poikkeuksena tästä on tosin vuodesta 1985 (yhdessä *Olli Nykäsen* kanssa) kirjoitettu ja sen jälkeen päivitetty teos ”Yritysverotus”, jonka ajan tasalla pitäminen on nopeiden muutosten yhteiskunnassa ollut aika ajoin ilmeisen aikaavievä ja työläs tehtävä.

* * *

Tikka oli verbaalitaiturina valovoimainen opettaja, joka selvästi koki, että luennoiminen ei ollut ikävä velvollisuus, joka kulutti professorin kallista aikaa. Päinvastoin tiedän Tikan nauttineen opettamisesta ja uskon Tikan myös käyttäneen luentoja foorumina, jolla hän testasi omia ajatuksiaan. Samaa hän teki jatkuvasti myös yksityisissä keskusteluissa.

Tikan luennot sisälsivät aina myös runsaasti kulloiseenkin ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyviä kommentteja. Hän tunsi syvällisesti taloudellisen toiminnan mekanismeja

⁴ Oikeustieteellinen tiedekunta antoi kirjasta arvolauseen *eximia cum laude approbatur*.

ja henkilötasolle asti talouden ja politiikan vaikuttajia. Näistä aineksista hän rakensi ajatuksiaan välillä tavalla, joka olisi huomommin sanakääntein muotoiltuna saattanut loukata korkeassa asemassa olevia päättäjiä kollegoista puhumattakaan. Näin ei kuitenkaan käynyt, koska Tikalla oli suorastaan ilmiömäinen kyky formuloida sanottavansa riittävän diplomaattisesti. Näin hän kykeni ”kriittisyydestään” huolimatta säilyttämään luottamuksen joka suuntaan.

Tikassa oli ripaus ”maailmanparantajaa”, vaikkei hän kuulunut järjestöihmisiin, saati ollut puoluepoliittisesti aktiivinen. Hän piti havaintojeni mukaan suoranaisena sydämen asiaana uuden veropoliittisesti ”oikein” ajattelevan – muun muassa eri tulolajeja riittävän tasapuolisesti kohtelevan – juristisukupolven kouluttamista. Samantapaista ”missiota” oman tieteenalan perusteiden näkemisestä mahdollisimman ”oikeasta” ja jopa oikeudenmukaisesta näkökulmasta tapaa tiedekunnan eräiden muidenkin oppiaineiden piiristä.⁵ Hyvä niin.

Ehkäpä taustalla väikkyy juuri ajatus veropoliittisesti oikein ajattelevien verotuksen asiantuntijoiden kouluttamisesta, kun hän panosti suuren osan opetuksestaan tutkinnon syventäviin opintoihin. Hänen ryhmänsä täyttyivät vuodesta toiseen. Vero-oikeus onkin vuosikymmenestä toiseen ollut tiedekunnan suosituimpia oppiaineita tällä mittarilla mitaten.

Tikka piti aktiivisesti yllä kontakteja syventävien opintojen opiskelijoihinsa lukuvuoden kestäneiden projektien ajan. Hän kuului niihin suhteellisen harvalukuisiin tiedekunnan professoreihin, jotka pari kertaa vuodessa kutsuivat oppilaitaan kotiinsa tai joiden kanssa professori vietti iltaa ravintolassa pikkujoulun tai kevätkauden päättäjien merkeissä. Tikan opiskelijoiden keskuudessa nauttimaa arvonantoa kuvaa osaltaan se, että hän toimi vuosina 1984–1990 oikeustieteen opiskelijoiden Pykälä r.y:n inspektorina.

Tikka ei unohtanut oppilaitaan, vaan innosti myös käytäntöön siirtyneitä verojuristeja tutkimukseen tekoon. Oikeustieteellinen tiedekunta saa kiittää Tikkaa – jota on näin määrällisiin tekijöihin painottuvan tulostavasti aikana erityisesti syytä alleviivata – monista väitöskirjoista, jotka ovat muiden kuin yliopistollisissa viroissa olevien laatimia. Tosin myöskään Tikan assistenttien urakehityksessä yliopiston ulkopuolelle siirryttyään ei ole valittamista, mikä osaltaan kuvaa Tikan silmää valita alaisikseen lahjakkaita ja kunnianhimoisia nuoria tutkijoita.

* * *

Kuitenkin se alue, jossa hän ehti niittää komeimmat laakerinsa, oli epäilemättä oikeuspolitiikan alue. Tikka oli vuosikymmeniä aktiivisesti mukana vero-oikeudellisten lakien valmistelussa, jossa hänen asemansa muodostui monelta osin ratkaisevaksi. Hän kantoi erityisesti huolta verotusjärjestelmän perusteista, kuten järjestelmän tasapuolisuudesta ja linjakuudesta. Monista Tikan lainvalmisteluun liittyneistä tehtävistä on kenties syytä nostaa tässä esille yritysverotuksen uudistamistoimikunnan puheenjohtajuus (1987). Itse asiassa kyse oli yhden miehen komiteasta.

⁵ Esimerkiksi tiedekunnan rikosoikeuden oppiaineessa on jo vuosikymmeniä valistettu opiskelijoita siitä, millaista on *Inkeri Anttilan* ja hänen työtoveriensa 1960- ja 1970-lukujen taiteessa kehittänyt rationaalinen ja humanistinen kriminaalipolitiikka. Tämä näkökulma rikosoikeuden opettajien työstä tuli oivallisesti esille rikosoikeuden professori *Pekka Koskisen* 28.2.2007 pitämällä jäähyväisluennolla ja sen jälkeen pidetyissä puheenvuoroissa.

Kaiken kaikkiaan Tikka oli dynamo viimeisten suurten verouudistusten takana ja hän visioi aktiivisesti myös tulevaisuuden verotusjärjestelmää. Hänellä oli silmää myös yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kysymyksille. Hyvä journalistikollegani onkin osuvasti minulle todennut, että suomalaisen keskiluokan tulisi olla syvästi kiitollinen Tikan panoksesta palkkatulojen verotuksen keventämisessä!

* * *

Yliopistolle Tikka jätti lähtemättömän jäljen myös työyhteisön näkyvänä ja kuuluvana jäsenenä. Itse tutustuin häneen 1970-luvun puolivälissä Porthanian opettajien kahvilassa, jossa hän jakoi nuorille assistenteille ja muillekin kuulijoille päivästä toiseen arvokasta perinnetietoa yliopistosta. Ja paljon muustakin: erityisesti mieleen jäivät analyysit kulloisenkin hallituksen talouspoliittisista linjauksista ja verotietojen julkistamisajankohtana kommentit Suomen rikaiden rikastumisen salaisuuksista. Hänen lukemattomat, värikkäästi kerrotut tarinansa ja anekdoottinsa lumosivat usein tuntikausiksi nuoren kuulijakunnan. Samaa yliopistollisen ja ammatillisen tradition välittämistä tuleville sukupolville hän jatkoi kuolemaansa saakka.

Kiireistään huolimatta Karilla oli aina aikaa henkeväälle keskustelulle: hän vaihtoi väsymättömästi mielipiteitä ajankohtaisista asioista käytävillä kohtaamisensa yliopistolaisten – vahtimestareista professoreihin – kanssa. Jos hänen kanssaan pääsi pidempään keskusteluun, hän kertoi mielellään kokemuksiaan Euroopan oopperatalojen tai erilaisten taidetapahtumien tasosta.

Tikka oli omalla tavallaan hyvin vanhakantainen yliopistomies. Hänen ajatuksissaan professori oli herrasmies ja hidalgo, jonka asema oli yliopistoyhteisössä kiistaton. Kaikkien muiden yhteisön jäsenten tuli sanomattakin tajuta tämä seikka. Erityisesti assistenttien, joiden tehtävän Tikka sangen suoraviivaisesti tulkitsi olevan professorien monitaitoisina apulaisina toimimisen. Tämän vaativan tehtävän vastapainoksi Tikka vastavuoroisesti tuki tarmokkaasti alaisiaan näiden pyrinnoissa.

Tikka ehti näkemään ja kokemaan akateemisen maailman suuria muutoksia 1990-luvulta lähtien. Tulostavasti ja tehokkaasti lisäämisvaatimukset heijastuivat voimakkaasti kaikille yliopistollisen elämän tasoille herättäen varsinkin aluksi hämmennystä ja levottomuutta. Tikka ei ollut suopea näille tuulille, mutta pragmaattikkona sopeutui tilanteeseen.

Kun allekirjoittanut valittiin tiedekunnan dekaaniksi joulukuussa 2003, Tikka onnitellesaan minua tokaisi, että on ”hienoa, että otat meidän puolestamme tuon taakan kantaaksesi”. Juuri näin takavuosina ajateltiin: dekaani ottaa hankalan ja aikaavievan hallinnollisen tehtävän hoitaakseen, jotta muut tiedeyhteisön jäsenet saivat mahdollisuuden keskittyä perustehtäviin, tutkimukseen ja opetukseen. Tilanne on sama edelleenkin, joskin 2000-luvun dekaaneilta edellytetään lisääntyvässä määrin johtamiseen, taloudenpitoon, sosiaalisten verkostojen rakentamiseen sekä kansainvälisten yhteyksien luomiseen ym. liittyviä valmiuksia.⁶

⁶ Keskustelimme monesti Tikan kanssa siitä, kuinka dekaanin tehtävä ei enää 2000-luvulla ollut ns. herrasmiehen tehtävä, vaan on lähestynyt vääjäämättä kiireisen toimitusjohtajan toimenkuvaa. Sama pätee vielä selvemmin yliopiston ylimpään johtoon.

Tikan vastaväittäjänä toiminut professori *Edward Andersson* esitti loppulausunnossaan (Lakimies 1972, s. 313) toivomuksen, ettei Tikka joutuisi hallinnollisten tehtävien uhriksi. Näin ei käynytäkään. Tikka ei silti missään vaiheessa väistänyt vastuutaan tiedekunnan yhteisten asioiden suhteen, vaikka onnistuikin välttämään niistä työläimmät eli laitoksen johtajan ja dekaanin tehtävät. Hän oli tiedekuntaneuvoston jäsen vuodesta 2001 lähtien kuolemaansa saakka ja kantoi osansa tiedekunnan sisäisten toimikuntien jäsenenä. Yliopiston tasolla erittäin painava luottamustehtävä oli yliopiston apteekin johtokunnan pitkäaikainen puheenjohtajuus.

Kolikon – vanhakantaisuuden – toinen puoli oli tässäkin Tikan pragmaattisuus. Kun yliopisto muuttui ensin lievemmin 1980-luvulla ja sitten erittäin rajusti 1990-luvun lopulta lähtien, Tikka sopeutui siihenkin. Hän ei todellakaan rakastanut lisääntyvää byrokratiaa, erilaisen suunnitelmien, selvitysten ja lausuntojen laatimista saati tulosvastuuta – siitä huolimatta, että hän itse pärjäsi kaikilla mittareilla mitattuna kiitettävästi uusissakin oloissa.

* * *

Kari S. Tikka jätti pysyvän jäljen yhteisöömme monin eri tavoin, kuten olen yrittänyt osoittaa. Kun ajatus kääntyy hänen poismenoonsa, mieleeni nousevat seuraavat akateemikko Georg Henrik von Wrightin sanat: ”*Ainoa, mikä on kuolematonta on se, mitä ihminen on tehnyt, hänen tunteensa ja rakkautensa, joilla hän on hedelmöittänyt ympäristöään. Ne eivät kuole koskaan.*”⁷

Jukka Kekkonen

Oikeustieteellisen tiedekunnan dekaani, Helsingin yliopisto

⁷ Helsingin Sanomat. Kuukausiliite 6/2001.

Kari S. Tikan muistolle

Kari S. Tikan traaginen kuolema oli meille kaikille järkytys. Kun ei oikein löytynyt hänen läheisiään, joille olisi voinut esittää valittelunsa ja myötätuntonsa, heräsi ajatus siitä, että Kari S. Tikan muistoa olisi mahdollista ja sopivaa kunnioittaa julkaisemalla muistokirja. Aloitteen tekivät Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Suomen Lakimiesliitto ja Suomalainen Lakimiesyhdistys. Tämän kirjan kirjoittajat olivat kaikki Kari S. Tikan ystäviä ja hyvin monet heistä myös hänen oppilaitaan. Lähes kaikki kirjoittajat ovat vero-oikeuden tutkijoita.

Helsingin oikeustieteellinen tiedekunta järjesti lisäksi 8.12.2006 Kari S. Tikan muistotilaisuuden, johon osallistui suuri joukko Kari S. Tikan ystäviä ja oppilaita. Tässä tilaisuudessa puhuivat dekaani Jukka Kekkonen, professori Kai Kalima, professori Leif Mutén, professori Heikki Niskakangas ja hallintoneuvos Olof Olsson.

Tämän muistokirjan toimituskuntaan ovat kuuluneet professori emeritus Edward Andersson (puheenjohtaja), professori Kai Kalima, dosentti Timo Viherkenttä ja hallintoneuvos, dosentti Pekka Vihervuori. Toimitustyö on hoidettu Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen toimistossa. Kiitämme kaikkia, jotka ovat myötävaikuttaneet kirjan valmistumiseen.